

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПОШУКОВО-РЯТУВАЛЬНИХ СОБАК ДО ПОШУКУ ЛЮДЕЙ НА ТЕХНОГЕННИХ ЗАВАЛАХ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Гриншпун Т. Р., здобувач вищої освіти ОП «Кінологія»
Науковий керівник – **Бобрицька О. М.**, д. вет. н., професор
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

З початком повномасштабної війни в Україні пошуково-рятувальний напрям кінології зайняв особливе місце у підготовці робочих собак. Саме гавкіт чотирилапого рятувальника давав надію на порятунок потерпілим, які опинилися під завалами внаслідок атаки ворожої ракети чи дрона. Задля цього інструктори та їхні собаки витрачають тижні й місяці на важку і часто небезпечну роботу: спасінню життів передують тривалий курс навчання, атестація, інструктаж, виїзд на локацію і години роботи в надскладних умовах [1].

Пошуково-рятувальна робота в Україні вкрай важлива саме зараз: під ракетними обстрілами агресора рятувальники першими прибувають на місце прильоту, розбирають завали й рятують життя [2].

Пошуково-рятувальні служби (ПРС) – це організації, спеціалізовані на виконанні операцій з пошуку та порятунку людей, які перебувають у небезпеці.

Сьогодні в нашій країні найчастіше рятувальників залучають для роботи саме у зруйнованих будівлях, — техногенних завалах. ПРС в Україні займаються безпосередньо ДСНС, волонтерські організації, клуби, які готують собак та їхніх власників, окремі волонтери тощо. Злагоджена робота служб ДСНС, взаємодія з волонтерами та ретельні тренування позначаються на результатах роботи. Високий рівень підготовки фахівців ДСНС дає змогу шукати людей у міжнародних місіях: у лютому 2023 року українські рятувальники стали одними з перших, хто відгукнувся на трагедію в Туреччині, та прибули на пошук людей під завалами після землетрусу [2].

Рис.1. Українські кінологи-рятувальники на ліквідації наслідків землетрусу в Туреччині

Отже, розглянемо як саме відбувається підготовка собак для пошуку в техногенному середовищі.

Для цієї служби краще підходять такі породи собак, як лабрадор-ретривер, голден-ретривер, малінуа, спанієлі, бордер-коллі, німецька вівчарка, але справа не тільки в породі.

Собаки повинні мати відмінне чуття й слух, бути фізично розвиненими, витривалими, мати гарний зір, бути доброзичливими до незнайомих людей. Бажано мати міцний, міцний-сухий тип конституції; ВНД - сильний-урівноважений-рухливий. Собаки надмірно збудливого типу, а також мляві, флегматичні для ПРС не рекомендуються. При відборі собак за робочими якостями необхідно враховувати робочі лінії пса й суки, які застосовувалися при розведенні даної породи [3].

Сучасне дресирування засноване на активній цілеспрямованій діяльності тварини, а сам дресирувальний процес складається з наступних етапів:

- 1) Створення у тварини визначеної мотивації;
- 2) Використання оперантного навчання, тобто навчання здійснюваного без будь-

яких зовнішніх стимулів і спрямованого на задоволення створеної мотивації, для вибору необхідного дресирувальникові поведінкового акту;

3) Закріплення отриманого поведінкового акту за допомогою багаторазового своєчасного задоволення створеної мотивації (тобто підкріплення) і в результаті формування навичок – дій, що характеризується високою відтворюваністю і незначним контролем з боку вищих нервових центрів;

4) Уведення стимульного контролю, тобто вироблення стійкого зв'язку між подразником (найчастіше командою) і виконанням навичок, у результаті чого подразник стає стимулом, що санкціонує, а навички починають функціонувати в якості оперантного (інструментального рефлексу);

5) Уведення рамкового контролю - найчастіше у вигляді розширення переліку аферентацій навколишніх обставин, що дозволяють пускову аферентацію (генералізація навичок).

Тобто, дресирування як навчання підкоряється існуючим законам навчання. Самі заняття позитивно позначаються на контакті господаря і собаки. Собака починає відчувати себе потрібною і важливою, адже саме від неї залежить результат пошуку [3].

На майданчику, де тренують навички пошуку людини на відкритій місцевості, працюють декілька чоловік - господар із собакою і статисти, які грають роль того, кого треба шукати. Вони на відстані займають позу постраждалого - сидячи або лежачи - собака бачить у них м'ячик (заохочення) і радісно мчить до статиста. Щоб отримати від нього іграшку - треба погавкати. Винагорода (м'ячик або ласощі) дістається за найвдаліший голос - достатньо гучний і впевнений, без скавуління. Гавкіт для собаки - це теж заохочення, бо так собаки проявляють свої емоції.

Кожен кінолог складає для своєї собаки план тренування на день. Рівень навантаження, тривалість тренувань і їхній характер залежать від віку та індивідуальних особливостей собаки. Деякі собаки швидше засвоюють навички та виконують робочі завдання, тоді як інші можуть потребувати більше часу. Кожна собака унікальна і може реагувати на навчання по-своєму.

Проте незмінним залишається правило, що навчальний процес повинен бути цікавим і приємним для тварини. Заняття для цуценят короткі, 4-5 хвилин, і дуже позитивні. Також, потрібно, щоб тварина змалку засвоїла, що люди - це добре, що нічого поганого від них не буде. Для кращої соціалізації собаки всім присутнім на майданчику видають ласощі, щоб вони пригощали цуценя.

Під час прогулянки важливо бути уважним до стану собаки, чи вона відпочила, можливо, десь підвернула лапку, або погано себе почуває. У такому випадку краще дати собаці вихідний.

На техногенному завалі собака працює переважно за допомогою свого нюху, оскільки це найефективніший спосіб виявлення потенційних постраждалих під уламками.

Тренування чотирилапих спеціалістів проводяться на імпровізованих завалах з підвальною системою. Усередині споруди зазвичай купа будівельного сміття та інших самих різноманітних предметів. Собаки вчаться шукати різних людей - жінок, чоловіків, літніх, дітей. Тварина повинна бути пристосована до будь-яких обставин.

Буває й таке, що не вдається знайти людину. Собаки-рятувальники не всесильні. У такому випадку тварині все одно влаштовують можливість отримати результат - тренування на місці зі статистом. Усе для того, щоб для собаки робота завжди закінчувалася позитивом.

Собаки-рятувальники розуміють, де тренування, а де вже робота з реальним пошуком. Усе завдяки спеціальним ритуалам. Під час занять це гра, з командами і м'ячиками. Під час реального пошуку атмосфера інша, і собака це відчуває [4].

Для участі в рятувальних місіях собака зі своїм господарем повинні пройти атестацію, що відбувається щороку та передбачає, крім пошуку, виконання собакою вправ на слухняність і спритність, серед яких – рух поруч без повідка, контроль на відстані, укладання з витримкою за наявності подразників, що відволікають, тощо [2].

Пошукова робота може становити загрозу для собак, оскільки невідомо, що можна зустріти серед уламків зруйнованого будинку: скло, хімічні речовини, витоки газу та інше. Також існує ризик, пов'язаний з наслідками пожеж: забруднене повітря, задимлення, нестабільність зруйнованих вогнем поверхонь та можливість отримання собакою опіків при контакті з гарячими предметами.

Тому, інструктор заздалегідь повинен сформувати спеціальну ветеринарну аптечку та перед початком рятувальних робіт, провести візуальний огляд свого робочого сектору. При виявленні небезпечних речей (арматури, скла, гострих уламків) вберігає собаку від поранення ними та надягти на лапи собаки спеціальне взуття або бахіли.

Окрему увагу приділяють і підготовці інструкторів. Вони мають бути психологічно готовими до того, що можна побачити під час пошуку, а також стежити за дотриманням правил особистої безпеки. Відповідним має бути й спорядження: взуття із закритим над'ятково-гомільковим суглобом, закритий одяг, запас води (бутильованої – мінімум 1,5 літра на добу), запас таблеток, антисептики. Також у тривожному рюкзаку мають бути м'ячики та іграшки для контролю і заохочення собаки, змінний одяг, рукавиці [1].

Інструктори з своїми улюбленцями прибувають на місце події. Локацію розділяють на секції, за кожною з яких відповідає пара - інструктор та його собака. Завдання собаки полягає в тому, щоб дослідити призначену їй територію та за допомогою запаху знайти постраждалого.

При виявленні людини собаки повинні голосно та настійливо лаяти, поки на місце не прибуде інструктор. Ані собака, ані кінолог не мають доторкатися до потерпілого, оскільки тільки лікарі можуть оцінити його стан та надати необхідну допомогу. Собаки використовують різні методи маркування для виявлення живих та загиблих осіб. Для позначення постраждалого собакою можуть застосовуються такі типи оповіщення: обгавкування, брингзель, підводка.

Службові собаки – це не просто друзі, а незамінні помічники. Ця категорія собак переважно складається з енергійних, міцних тварин з вродженою активно-оборонною реакцією, які проявляють безмежну відданість людині. Вони роблять те, що їм цікаво, і регулярно мають фізичне та розумове навантаження. А завдання кінолога - створити такі умови, щоб собака хотіла працювати, бо від примусу нічого не буде. Тварину потрібно відчувати і шукати до неї підхід.

Пошуково-рятувальна служба – наскільки важка, настільки й відповідальна, благородна та важлива робота. І це не лише про можливість провести час зі своїм собакою, розвинути в нього нові навички, а й про потенційне рятування людських життів [2].

Бібліографічний список:

- 1) Чотирилапі супергерої: як в Україні готують собак для пошуково-рятувальної служби. Автор статті - Юлія Закірова. URL: <https://war.telegraf.com.ua/ukr/ukraina/2023-08-19/5804895-chotirilapi-supergeroi-yak-v-ukraini-gotuyut-sobak-dlya-poshukovo-ryatualnoi-sluzhbi> (дата звернення: 11.03.2024).
- 2) ХВОСТАТИ РЯТУВАЛЬНИКИ ПРИХОДЯТЬ НА ДОПОМОГУ. Автор статті - Ольга Слободян. URL: <https://zn.ua/ukr/war/khvostati-ryatualniki-prihodjat-na-dopomohu.html> (дата звернення: 22.03.2024).
- 3) УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ПІДГОТОВКИ ПОШУКОВИХ СОБАК ДО РЯТІВНОЇ СЛУЖБИ У СИСТЕМІ ДСНС УКРАЇНИ - ШИФР «БЛЕКІ» URL: https://www.mnau.edu.ua/files/konkursy/kon-tvppt/roboty-2021/tvirobnictvapt/14_bleki_.pdf (дата звернення: 15.03.2024).
- 4) Один день із життя собаки-рятувальника. Репортаж з єдиного кінологічного центру ДСНС в Україні. Автор статті - Катерина Амеліна, кореспондентка LB.ua. URL: https://lb.ua/society/2022/12/03/537871_den_iz_zhittya.html (дата звернення: 23.03.2024).